

ULKOMAALAISTEN LUONNONMARJANPOIMIJOIDEN TYÖSUHTEISUUDEN JA ELINKEINONHARJOITTAMISEN TALOUDELLISIA VAIKUTUKSIA ARVIOIVA SELVITYS

Henna Busk, Raija Heimonen, Kalle Määttä, Antti Norkio ja Saara Vaahtoniemi

Raportin julkistustilaisuus

6.5.2024

SELVITYKSEN TAUSTA JA SISÄLTÖ

- Luonnonmarjojen kerääminen Suomessa on nojautunut voimakkaasti ulkomaisiin, erityisesti Thaimaasta kutsuttaviin ja rekrytoituihin marjanpoimijoihin.
- Poimijat ovat tulleet Suomeen Schengen-turistiviisumilla, jolla he saavat oleskella ja kerätä marjoja maassa enintään kolme kuukautta. Luonnonmarjanpoiminta on tapahtunut jokaisenoikeuksien nojalla ilman työsuhdetta.
- Luonnonmarjanpoiminta-alalla esiintyneiden epäkohtien vuoksi työ- ja elinkeinoministeriö on ryhtynyt valmistelemaan uutta, kestäväää mallia luonnonmarjanpoimijoiden maahantuloon.
- Selvityksessä arvioidaan ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden maahantuloa
  - työsuhteessa kausityöhön perustuen tai
  - itsenäisessä asemassa elinkeinonharjoittajina
- Tarkastelemme näiden vaihtoehtojen taloudellisia vaikutuksia
  - ulkomaisille luonnonmarjanpoimijoille
  - luonnonmarja-alan yrityksille
  - julkiselle taloudelle

AINEISTOT

- Monipuolisten aineistojen avulla on pyritty muodostamaan kokonaiskuvaa luonnonmarja-alasta sekä eri sääntelyvaihtoehtojen vaikutuksista ja toteutuskelpoisuudesta.
- Selvityksen aikana toteutettiin 19 asiantuntija- ja yrityshaastattelua, joiden avulla tuotiin esille alan toimijoiden ja viranomaisten näkemyksiä nykytilanteesta ja eri sääntelyvaihtoehtojen vaikutuksista.
  - mm. luonnonmarja-alan yrityksiä, Arktiset Aromit ry, jalostavan teollisuuden toimijoita, vähittäiskaupan alaa, ihmiskaupan uhrien asiantuntijoita, työmarkkinaosapuolia, valvontaa tekevä virkamies, poliisi, Ruotsin maahanmuuttovirasto
- Lisäksi selvityksessä on hyödynnetty aiheesta saatavilla olevaa kirjallisuutta, tilastotietoa (mm. Ruokaviraston Marsi-raportit, yritysaineisto) sekä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston tarkastuskertomuksia.
- Lainsäädännöllisessä tarkastelussa on hyödynnetty säädöksiä, lain esitöitä, oikeuskäytäntöä, Verohallinnon ohjeita, lainsäädäntötutkimusta sekä ulkomaista aineistoa luonnonmarjatoiminnasta.
- Taloudellisten laskelmien osalta on syytä huomioida, että ne ovat suuntaa antavia arvioita. Yksityiskohtaista tietoa esimerkiksi ulkomaalaisten marjanpoimijoiden tuloista tai työajoista ei ole ollut käytettävissämme.

LUONNONMARJA-ALA

- Tärkeimpien kaupallisten marjojen eli puolukan, mustikan ja lakan kauppantulomäärät ovat vaihdelleet 8–18 miljoonan kilon välillä vuosina 2010–2022. Puolukkaa kerätään eniten.
- Suomeen on saapunut viime vuosina noin 2 000–4 000 ulkomaalaista luonnonmarjanpoimijaa, joista suurin osa thaimaalaisia. Ulkomaalaisten poimijoiden osuus luonnonmarjojen myyntimäärästä oli 92 % vuonna 2022.
- Suomalaisia luonnonmarjoja kerätään paljon vientiin, mutta marjoja myös tuodaan paljon elintarviketeollisuuden käyttöön. Luonnonmarjoja, pääosin mustikkaa, vietiin vuonna 2022 noin 5,6 milj. kiloa (13,2 milj. euroa) ja tuotiin 5,1 milj. kiloa (21,6 milj. euroa).
- Yrityshaastatteluiden perusteella luonnonmarjojen hinnan muodostukseen vaikuttavat marjojen vuosittaiset satovaihtelut sekä maailmanmarkkinoiden hintataso. Viime vuosina luonnonmarjojen reaaliset kilohinnat ovat olleet laskusuunnassa.
- Tilastoanalyysin perusteella suurten luonnonmarjayritysten kannattavuus on heikentynyt merkittävästi viime vuosina. Yksi mahdollinen selitys on, että yritykset eivät ole kyenneet viemään viime vuosina nopeasti kohonneita kustannuksia täysimääräisesti myymiensä tuotteiden hintoihin.

Tietolähteenä, ellei toisin mainita, Ruokaviraston Marsi-raportti vuodelta 2022.

RUOTSIN KOKEMUKSET

- Ruotsissa luonnonmarjanpoimijat tulevat maahan työluvalla (ovat työsuhteessa).
- Tällä hetkellä naapurimaasta ei voida saada suoraa vertailutietoa työsuhteisuuden taloudellisista vaikutuksista, sillä poimijat voivat tulla Ruotsiin thaimaalaisen työnvälitysyrityksen lähettäminä työntekijöinä. Heillä ei siis välttämättä ole suoraa työsuhdetta ruotsalaiseen marjayritykseen.
- Tällöin viranomaisten on vaikea valvoa toteutuneita ansioita, kun poimijoiden palkanmaksu tapahtuu Thaimaassa.
- Työsopimussuhteista huolimatta myös Ruotsissa on noussut esille rikosepäilyjä luonnonmarjanpoimijoiden ihmisoikeuskysymyksissä.
- Ruotsissa on valmisteilla lainsäädäntöuudistus, joka voimaan tullessaan (1.6.2025) lopettaisi välitysfirmojen käytön. Marjanpoimijoiden olisi solmittava työsuhde suoraan ruotsalaiseen marja-alan yritykseen.

TYÖSUHDEVAIHTOEHDON KESKEISET VAIKUTUKSET

Luonnonmarjanpoimijat

- Työsuhde (tuntiperusteinen vähimmäispalkkataso) toisi poimijoille vähimmäisansion ja työsuhteen turvan.
- Osalla poimijoista kokonaisansiot eivät välttämättä tuntiperusteisena kasvaisi. Pelkkä tuntipalkkaisuus ei motivoisi poimijoita samalla tavalla kuin kiloperusteinen urakkapalkka (esim. maatalouden kausityöntekijän työehtosopimus mahdollistaa urakkapalkasta sopimisen).
- Tuloverotuksen ei arvioida olevan niin suurta, etteikö se kannustaisi ulkomaalaisia luonnonmarjanpoimijoita työskentelyyn Suomessa.
- Työsuhde ei ehkäisisi poimijoiden velkaantumista kotimaassa (mm. matkakulut).

Luonnonmarjayritykset

- Yrityksille poimijoiden työsuhde ja siihen sisältyvät työnantajavelvollisuudet aiheuttaisivat kustannusten nousua (mm. palkan sivukulut, vakuutukset ja työterveyshuolto). Kustannusten nousu nykytilanteeseen nähden olisi merkittävä, erityisesti työtuntia kohden laskettuna.
- Osa yrityksistä voisi kehittää uusia toimintatapoja sopeutuen uuteen toimintaympäristöön, osa voisi joutua vetäytymään markkinoilta. Kustannusten nousu aiheuttaisi nousupaineita kotimaisten luonnonmarjojen hinnoille.

Julkinen talous

- Työsuhteisuuden ei arvioida aiheuttavan merkittäviä vaikutuksia julkiselle taloudelle (mahdollisesti pienissä määrin verotuloja, sekä eläkemaksuja tulevaisuudessa).

ELINKEINONHARJOITTAJAVAIHTOEHDON KESKEISET VAIKUTUKSET

Luonnonmarjanpoimijat

- Elinkeinoharjoittajana Suomessa toimimisesta aiheutuvat kustannukset olisivat todennäköisesti pieniä, mikäli toiminta säilyisi pienimuotoisena (työtulo alle 9 000 euroa vuodessa). Poimijoiden ansiot vuosittain jäisivät niin YEL-työtulon kuin alv-velvollisuuden alarajojen alapuolelle.
- Käytännössä poimijoilla ei olisi edellytyksiä suoriutua lakisääteisistä velvollisuuksista (mm. heikko kielitaito, erilainen kulttuuriympäristö).
- Poimijat olisivat edelleen riippuvaisia luonnonmarjayrityksistä, sillä heidän tulisi itse solmia marjojen myyntisopimukset yritysten kanssa.
- Vaihtoehto ei ehkäisisi poimijoiden velkaantumista kotimaassa (mm. matkakulut).

Luonnonmarja-alan yritykset

- Yrityksille koituvia suoria taloudellisia vaikutuksia ei tunnistettu.

Julkinen talous

- Ei arvioida olevan vaikutusta valtion verotuloihin tai eläkemaksuihin.
- Uudistuksesta aiheutuu hallinnollista ja muuta sääntelytaakkaa sekä hallinnon sisäistä taakkaa riippumatta siitä, mikä sääntelyvaihtoehto valitaan (esim. neuvonta, valvonta). Nämä aiheuttavat julkiselle taloudelle kuluja.

SUOSITUKSET

- Oikeudellisen sääntelyn kehittäminen on perusteltua, jotta luonnonmarja-alan epäkohdat saadaan minimoitua.
- **Ulkomaisten luonnonmarjanpoimijoiden maahantulo työsopimussuhteiseen kausityöhön vaikuttaa realistisemmalla vaihtoehdolla kuin poimijoiden toimiminen yksityisinä elinkeinonharjoittajina.**
- Luonnonmarja-alan toimijat on syytä pitää mukana jatkovalmistelutyössä. Esim. yrityspaneeelin järjestäminen antaisi luonnonmarja-alan toimijoille mahdollisuuden kommentoida uudistusta.
- Yhteistyö ruotsalaisten viranomaisten kanssa mahdollistaa kokemusten vaihdon ja tehostaa lainsäädännön kehitystyötä.
- Toimiva viranomaisvalvonta yli hallintorajojen takaa luottamuksen ja nopean reagoinnin mahdollisiin väärinkäytöksiin.
- Neuvontapalvelun järjestäminen on välttämätöntä luonnonmarja-alan työntekijöille ja työnantajille.

Kiitos!

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA